

14.1 Collectieve en particuliere sector

De **rijksoverheid** neemt beslissingen die gelden voor het hele land. Dat doet ze door wetten te maken die in het hele land gelden. Bijvoorbeeld voor het onderwijs, de rijkswegen, de defensie. Elk **ministerie** (of departement) heeft een eigen deel van de overheidstaken. Met het Rijk bedoelen we alle ministeries bij elkaar. De **Provincie** (provinciale overheid) neemt beslissingen die gelden voor de eigen provincie. De **Gemeente** (de gemeentelijke overheid) neemt beslissingen over zaken die de eigen gemeente aangaan. Een **zelfstandig bestuursorgaan** (ZBO) is een organisatie die zelfstandig een overheidstaak uitvoert. Er zijn ZBO's die goederen en diensten produceren, kwaliteitscontroles uitvoeren, vergunningen of subsidies verlenen of toezicht houden. De **sociale verzekerings- en zorginstellingen** (ook ZBO's) voeren de sociale verzekeringswetten uit. Net als bij andere verzekeringen moet daarvoor premie worden betaald. De **collectieve** of **publieke sector** bestaat uit de overheid en de ZBO's zoals de instellingen voor sociale zekerheid en zorg. De collectieve sector dient het algemeen belang. Naast de collectieve sector bestaat de particuliere sector. De **particuliere** of **private sector** bestaat uit gezinnen en particuliere bedrijven en instellingen. Deze zijn uit op het eigen belang.

Collectivisatie is het overhevelen van bedrijven uit de particuliere sector naar de collectieve sector. Als de rijksoverheid particuliere bedrijven opkoopt, is er sprake van **nationalisatie**. **Privatisering** is het overhevelen van bedrijven uit de collectieve sector naar de particuliere sector.

Bij **regulering** oefent de overheid met wetten en voorschriften invloed uit op de productie en consumptie in de particuliere sector. Bij **deregulering** worden overheidsregels versoepeld of afgeschaft.

Een **volstrekt vrijemarkteconomie** kent geen overheidsingrijpen. In een centraal geleide **planeconomie** wordt de gehele productie en consumptie van bovenaf geregeld door de overheid.

Nederland is een sociaal georiënteerde economie. In een **sociaal georiënteerde economie** wordt in een land uitgegaan van een vrijemarkteconomie, maar kan de overheid ingrijpen om de economie in goede banen te leiden.

14.2 Prinsjesdag en economische politiek

Elke derde dinsdag van september is het Prinsjesdag. Op deze dag leest de koning de troonrede voor en presenteert de minister van Financiën de rijksbegroting en de miljoenennota. In de **troonrede** staan de regeringsplannen beschreven. De **rijksbegroting** is een overzicht van de verwachte inkomsten en uitgaven van de rijksoverheid en de sociale fondsen in het komende jaar. De miljoenennota is een toelichting op de rijksbegroting.

Doelstellingen van economische politiek zijn: 1. Bestrijding werkloosheid en gespannen arbeidsmarkt; 2. Bestrijding inflatie en deflatie; 3. Rechtvaardige inkomens- en vermogensverdeling; 4. Stabiele economische groei en een gezond leefmilieu; 5. Evenwichtige betalingsbalans en 6. Beheersing van de schuld van de collectieve sector.

De overheid laat zich door verschillende instanties adviseren. De **Sociaal Economische Raad** (SER) adviseert de regering en het parlement over het sociaaleconomisch beleid. Uitgangspunt voor de advisering is het brede welvaartsbegrip. Het **Centraal Planbureau** (CPB) analyseert de gevolgen van overheidsbeleid voor de Nederlandse economie. Het **Centraal Bureau voor de Statistiek** (CBS) heeft als taak het publiceren van betrouwbare en sa-

menhangende statistische informatie. De CBS-statistieken zijn geen ramingen (zoals bij het CPB) maar feitelijk gerealiseerde cijfers.

14.3 Rijksbegroting

Het meeste overheidsgeld gaat naar de zorg, de sociale zekerheid en het onderwijs, het minste naar het ministerie van Financiën. De grootste bron van rijksinkomsten zijn de **indirecte belastingen** die je bij de aankoop, het gebruik of het bezit van goederen en diensten moet betalen. Voorbeelden zijn de btw (belasting toegevoegde waarde), accijns, overdrachtsbelasting en motorrijtuigenbelasting. **Directe belastingen** zijn belastingen over inkomen, winst en vermogen. Voorbeelden zijn loonbelasting, inkomstenbelasting, vennootschapsbelasting, dividendbelasting, kansspelbelasting, successierechten en vermogensbelasting. De belangrijkste **niet-belastingontvangsten** zijn winstuitkeringen uit bedrijven waarvan de rijksoverheid aandelen bezit (de staatsdeelnemingen).

De Belastingdienst int ook de **premies voor de volksverzekeringen** (AOW, Anw, Wlz) en de **premies werknemersverzekeringen** (WWZ en WIA). Dit geld wordt overgemaakt naar de sociale verzekeringsinstellingen, die daarmee zorgen voor de uitkeringen.

Als je meer geld uitgeeft dan je ontvangt, heb je een tekort. Je zult geld moeten lenen. Als je jaar na jaar te veel uitgeeft, wordt het bedrag aan rente en aflossing steeds hoger. Nederland is lid van de Europese Monetaire Unie (EMU). De EMU bestaat uit landen, die de euro hebben ingevoerd. De EMU schrijft voor dat in elke lidstaat het tekort van de collectieve sector niet groter mag zijn dan 3% van het binnenlandse inkomen in dat land. Het tekort van de collectieve sector wordt daarom ook wel het **EMU-tekort** genoemd. De schuld van de hele collectieve sector (centrale overheid, lagere overheden en de instellingen voor sociale zekerheid en zorg) wordt de **EMU-schuld** genoemd. De EMU-schuld van een land mag niet hoger zijn dan 60% van het binnenlandse product (binnenlands inkomen). Terugdringen van de tekorten kan door te **bezuinigen op de uitgaven** of door het **verhogen van de inkomsten**.

14.4 Uitgaven en inkomsten gemeenten

De gemeenten geven geld uit aan de uitvoering van sociale voorzieningen zoals de bijstandsuitkeringen, allerlei maatschappelijke, geneeskundige en gezondheidsdiensten, openbare scholen, stadsvernieuwing, wegeaanleg, plantsoenendienst, straatverlichting, riolering, stadsreiniging, uitgaven voor bestuur en ambtenaren, parkeervoorzieningen, gemeentelijke musea, bibliotheken, theaters en sportcomplexen en brandweer.

De gemeenten financieren hun uitgaven vooral uit het **Gemeentefonds** van het rijk, dat wordt gevuld met een deel van de rijksbelastingen. Daarnaast zijn er gemeentelijke belastingen en heffingen zoals de **onroerendezaakbelasting** (OZB), afvalstoffenheffing/reinigingsrechten en rioolrechten. En krijgen de gemeenten inkomsten uit gemeentelijke eigendommen, musea en dergelijke. Ook ontvangen gemeenten leges, zoals voor afgifte van uittreksels uit geboorte- en bevolkingsregisters en afgifte van trouwboekjes.